

Ольга ЮРЧЕНКО,orcid.org/0000-0002-7061-8362

викладач кафедри фізики

Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

(Харків, Україна) olha.yurchenko@hnpri.edu.ua

ПРОБЛЕМА ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ МОЛОДІ У НАУКОВО-ФОЛЬКЛОРИСТИЧНІЙ СПАДЩИНІ М. О. МАКСИМОВИЧА

В сфері формування національної свідомості актуальним є використання потенціалу народознавства, заглиблення в культурно-історичні традиції рідного народу. Народнописенну творчість розглянуто як самобутній феномен духовної культури суспільства та як дієвий фактор формування духовної культури особистості, її національної свідомості. Звернення до вітчизняного історико-педагогічного досвіду в цій царині є актуальним. Метою статті є дослідження виховання національної свідомості молоді на матеріалах фольклористичної діяльності та науково-педагогічної спадщині М. О. Максимовича.

Показано, що науковець, починаючи займатися збиранням пісень і їх аналізом, бажав висвітлити особливості рідної йому малоросійської народної поезії і оприлюднити їх. Застосовуючи принцип історизму до вітчизняної усної народної творчості, М. О. Максимович виявив, що вона бере свій початок в архаїчних періодах існування людського суспільства і показав зміну в часі тематики, розвій жанрів, постійний розвиток художніх засобів. Порівнюючи тексти пісень та історичних джерел, М. О. Максимович довів, що у фольклорі відображуються події дійсного життя, які мали в житті народу важливе значення. Наголошено, що обставини народного життя визначають характер народу і пояснюють змістовну частину пісень та їх особливості. Показано, що в духовній творчості нації відображується її світогляд, головні життєві цінності, національний характер.

Зазначено, що не тільки в ході наукового пошуку фольклориста, а і в ході лекційного процесу в університеті відбувалося порівняння як великоруських і малоруських пісень, так і головних рис народних характерів, робився наголос на окремішності українського історичного і літературного процесу від загальноросійського. М. О. Максимовичем виявлено те, що усна народна творчість з її волелюбною домінантою висвітлювала національні інтереси, допомагала зберегти політичну культуру народу, що здійснювало вплив на формування національної свідомості. Показано, що завдяки фольклористичній діяльності М. О. Максимовича стало можливим збереження народнописених творів від втрати, його діяльність сприяла формуванню фонду національної художньої культури. Зроблено висновок, що наукова і педагогічна діяльність професора сприяла входженню студентів в народну культуру, вихованню у них патріотизму, прагненню до вивчення народної культури. Наголошено, що творчість М. О. Максимовича, спрямована на доведення культурної самобутності рідного народу, була в авангарді теоретико-методологічних досліджень і практичних пошуків в царині формування національної свідомості.

Ключові слова: народність, народна творчість, народна пісня, національне виховання, національна свідомість, М. О. Максимович.

Olga YURCHENKO,orcid.org/0000-0002-7061-8362

Lecturer at the Physics Department

G. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

(Kharkiv, Ukraine) olha.yurchenko@hnpri.edu.ua

THE PROBLEM OF NATIONAL CONSCIOUSNESS UPBRINGING OF YOUTH IN SCIENTIFIC-FOLKLORE HERITAGE M. O. MAKSIMOVICH

It is important in national consciousness formation field to use ethnography potential, to delve into the cultural and historical native peoples traditions. Folk art considered as an original phenomenon of society spiritual culture and as an effective factor in shaping the spiritual culture of the individual, his national consciousness. Appeal to the domestic historical and pedagogical experience in this area is relevant.

It studies in the article the national consciousness education of youth on folklore activities materials and scientific and pedagogical heritage of M. O. Maksimovich. It is shown that the scientist, beginning to collect songs and analyze them, wanted to highlight the features of his native Little Rusin folk poetry and publish them. M. O. Maksimovich discovered, applying historicism principle to domestic oral folk art, that it originates in archaic periods of human society, and also shows its change in time, genres development and the constancy artistic means development.

Comparing the lyrics and historical sources, M. O. Maksimovich proved that folklore reflects the events of real life, which were important in the life of the people. It is emphasized that the circumstances of people's life determine people

character and explain the content of the songs and their features. It is shown that in the spiritual nation reflects creativity its worldview, the main values of life, national character. It is noted that not only during the scientific research of the folklorist, but also during the lecture process at the university there was a comparison of both Great Rusin and Little Rusin songs and the main features of folk characters, emphasis was placed on the distinguishing of Ukrainian historical and literary processes from all-Russian. M. O. Maksimovich discovered that oral folk art with its freedom-loving dominant emphasized national interests, helped to preserve the political culture of the people, which influenced the formation of national consciousness. It is shown that thanks to the folkloristic activity of M. O. Maksimovich it became possible to preserve folk songs from loss, his activity contributed to the formation of the fund of national art culture. It is concluded that the scientific and pedagogical activities of the professor contributed to the entry of students into folk culture, the education of their patriotism, the desire to study folk culture. It is emphasized the work of M. O. Maksimovich aimed at proving the cultural native people identity he was at the forefront of theoretical, methodological and practical research in national consciousness formation field.

Key words: nationality, folk art, folk song, national upbringing, national consciousness, MO Maksimovich.

Постановка проблеми. Сучасні проблеми суспільного розвитку висвітлюють необхідність оновлення підходів до виховання і освіти молоді. Значущими напрямками цієї трансформації є відродження духовної культури нашого народу, виховання національно свідомої молоді. Одним з важливих факторів формування національної свідомості є використання потенціалу народознавства. Актуальним є звернення до вітчизняного історико-педагогічного досвіду, зокрема, до творчості М. О. Максимовича, фольклорні видання якого були промовисто названі М. С. Грушевським «маніфестом української фольклористики».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми національного виховання та становлення національної свідомості присвячували свої праці К. Д. Ушинський, М. О. Максимович, М. І. Костомаров, Г. Г. Ващенко, В. О. Сухомлинський. На сучасному етапі теоретичні та методологічні основи формування особистості з розвинутою національною свідомістю досліджувалося В. П. Андрущенко, Ю. І. Римаренком, С. Т. Золотухіною, Б. М. Ступариком та іншими. Виховання національної свідомості молоді засобами усної народної творчості розглядалися у роботах Є. А. Пасічника, Г. М. Федорченко, Л. Л. Навозняк та інших. Дослідниця М. П. Вовк приділила увагу науково-фольклористичній діяльності М. О. Максимовича у контексті становлення української університетської фольклористики. Історик Р. О. Ясь проаналізував творчість М. О. Максимовича як представника українського романтичного історіописання. Однак, аналіз наукової літератури показав, що проблемі виховання національної свідомості молоді крізь призму фольклористичної діяльності та науково-педагогічної спадщини науковця не було приділено достатньо уваги. Тому проблема потребує додаткових наукових досліджень.

Мета статті. Дослідити виховання національної свідомості молоді у фольклористичній та науково-педагогічній спадщині М. О. Максимовича

Виклад основного матеріалу. Прагнення видатного ученого і педагога були спрямовані на вивчення розвитку національної літератури і культури, що було цілком співзвучним духу епохи. Різноманітними були напрямки, в яких науковець розглядав «словесність», аналізував історію виникнення і фактори розвитку багатьох видів народної творчості, представляв відображення в них художньої та історичної самосвідомості.

М. О. Максимович вважав, що вітчизняна народна поезія «повинна бути проаналізована» (Максимович, 1880: 483). Мета, з якою молодий учений починав свою фольклористичну діяльність — «бажав своїм зібранням якомога повніше відкрити багатства поезії Української» (Максимович, 1877: 455). В своїй першій збірці народних пісень, яку молодий фольклорист видав в 1827 р., М. О. Максимович наголосив на тому, що його співвітчизники мають право на визнання української культури як рівної серед культур інших народів світу. Він представив загалу духовні скарби українців, випустив збірку пісень «цієї країни, уважаючи, що вони будуть цікаві і навіть у багатьох відношеннях корисні для нашої словесності — будучи цілком впевнений, що вони мають безсумнівну достойність і між піснями племен слов'янських займають одне з перших місць» (Максимович, 1877: 440). Збірка «Малоросійські народні пісні» була із захопленням прийнята науковою суспільністю Росії.

Учений працював над збиранням пісень, їх класифікацією, в результаті вони були «видані в широкому й систематичному вигляді». В фольклористичній роботі дослідник спирався на декілька визначальних принципів. М. О. Максимович справедливо вважав, що значна частина усної народної творчості сягає архаїчних періодів існування людського суспільства, з плином часу фольклорні твори зазнавали змін, які були спричинені суспільними перетвореннями. Підкреслимо, що останні, в свою чергу, супроводжувалися змі-

нами в суспільній свідомості. Отже, важливим структурним елементом естетичної програми М. О. Максимовича був принцип історизму, застосований до народнопоетичної творчості. В той час, як більшість істориків не визнавала наявності «історичного життя Малоросії», науковець розглядав український історичний процес як окремий від загальноросійського. Зокрема, про особливості української історії учений зазначав, що «Малоросія впродовж століть ... охоплена нещастями і неспокоєм», а племена, які проживали на її території, ... мали «бажання хоча скудної незалежності, ... певне лицарство здружило їх» (Максимович, 1877: 440). М. О. Максимович відстоював думку, що в народних піснях українців зображуються події власного історичного життя (Максимович, 1880: 481).

В свою чергу, етнограф, історик П. П. Чубинський (1839-1884 рр.) в роботі, присвяченій народним історичним переказам, писав, що драматичне життя українського народу було «поприщем постійної боротьби», народ зазнавав бід, проте не залишався пасивним – боровся з ворогами. Народна творчість оспівувала героїчні подвиги заступників в піснях. «Пісня – душа народу, в ній – почуття і думки його» (Чубинський, 1873: 291).

М. О. Максимович, як і провідні європейські та вітчизняні історики, обставинами суспільного життя пояснював формування певних рис народного характеру. В передмові до збірки дослідник намагався дати цілісне уявлення про спосіб життя народу, про риси характеру спільності людей, яка історично склалася в процесі зміни праукраїнських племінних відношень на єдиній території, і їх спільного життя: «раптове поєднання трьох початкових образів життя — колись наїзницького, безтурботного, з лінивою одноманітністю і бідністю життя пастушачого і осілістю землеробського — ось у чому полягала потім особливість Малоросіян, помітна ще і донині» (Максимович, 1877: 441). З цього, водночас короткого і змістовного опису життя українського народу в далекому минулому учений намагався дати уявлення не тільки про основні риси народного характеру, а і до певної міри зробити «зрозумілим зміст і характер його пісень» (Максимович, 1877: 441). Погляди М. О. Максимовича не втрачають актуальності і дотепер.

З аналізу народнопісенної спадщини в лекційному процесі М. О. Максимович зробив висновки і про особливості народного характеру українців: коли «в Києві, на лекціях, розбирав докладно народні пісні, великоруські і малоруські, мені ясною була тоді різниця двох народних руських

характерів при натхненні піснотворчому. І багато було мені інших випадків для порівняння двох руських характерів в різних відношеннях» (Грушевський, 2015: 253). Безперечно, лекторський талант М. О. Максимовича сприяв виробленню у студентів власного ставлення до проблеми, інтеграції цього ставлення в систему знань студентів, напрацюванню їх власних світоглядних установок.

Формуючи наукові підходи до усної народної творчості, М. О. Максимович сприяв становленню фольклористики як науки. Одним з напрямків його фольклористичної діяльності було те, що крім збирання творів, науковець розподілив пісні по класам, виділяв головні їх ознаки в цих класах, відшукував різні варіанти творів, надавав історичні видозміни пісень, намагався пояснити факти, під дією яких відбувалися ці модифікації. Зокрема, в своєму збірнику молодий учений зробив класифікацію пісень, розподіливши їх за класами по певним ознакам. Так, Михайло Олександрович виділив чоловічі і жіночі пісні, билинні і побутові, пісні ліричні, святкові і обрядові, серед яких – веснянки, трійцькі, весільні, обжинкові, пісні про ворожбіння тощо. Справедливо підкреслив міфологічну основу обрядових пісень: «пісні святкові носять на собі печатку древньої слов'янської міфології .. веснянки, ті, що співають на Трійцю, обжинки» (Максимович, 1877: 442). Отже, учений виділив групи пісень, які складають певні жанри по сукупності властивостей як за змістом, так і за поетикою, показав, що зміст викликав відповідну форму пісні. За словами «знавця цього предмету, Максимович ґрунтовно розмірковував про природу і форму народних пісень» (Гулак-Артемівський, 1868: 8). Серед них особливо виділив історичні пісні – твори героїчного епосу, в яких ведеться оповідь про події, які дійсно відбувалися в історії, або розповідається про історичні особи, змальовується як ідейне, так і емоційне ставлення народу до видатних особистостей. Серед головних осіб цих пісень були і безіменні герої, які уособлювали типові риси особистості, що підкорила власні інтереси інтересам громадським, які були основними для свободолюбних устремлінь народу впродовж певних історичних етапів.

Самим яскравим видом української народнопоетичної творчості М. О. Максимович, як і багато інших його наступників, визнав думи: «особливо чудовими є думи — героїчні пісні – билини» (Максимович, 1877: 441), які виділив в окрему групу. Науковець узагальнив відмінності цього виду народної творчості в фольклорному розмаїтті:

«Від пісень відрізняються характером більш розповідним або епічним і вільним розміром» (Максимович, 1877: 458). В думках основним змістом, як справедливо визначив дослідник, було відображення історичних подій: вони – «живі свідки віджилої старини» (Максимович, 1877: 453), «зміст їх історичний» (Максимович, 1877: 458), драматичні явища життя справляли сильний враження і «події козацького життя відливались у дзвінкі пісні, і тому вони повинні скласти самий вірний і зрозумілий літопис для нового історика» (Максимович, 1877: 454). Для формування історичної пам'яті народу вони найбільш важливі, оскільки «в українських історичних піснях оспівані прояви масових рухів народних в обороні свободи і народних прав» (Колесса, 2009: 259), в них відображаються національні інтереси. Оскільки в козацькі часи існувала українська держава, спогади про це минуле, з точки зору націоналістичної, потрібно актуалізовувати для продовження формування національної свідомості. Про це наголошено у роботі політичного мислителя, історика Дж. Актона «Принцип національного самовизначення»: «нація виводить свої права і владу із спогадів про минулу незалежність» (Дж. Актон, 2002: 44).

Відносно виконавців українських ліро-епічних творів Михайло Олександрович зазначив, що «думи суть піснеспіви бандуристів» (Максимович, 1877: 458), «їх і нині ще співають сліпці-бандуристи, яких можна назвати Малоросійськими рапсодами» (Максимович, 1877: 441), порівнюючи наших бандуристів з давньогрецькими мандрівними співцями, що виконували епічні пісні у супроводі ліри - представниками народу, внесок якого в загальнонародську культурну скарбницю давно загальноновизнаний. Відомий фольклорист, суспільний діяч О. О. Русов (1847-1915 рр.), у роботі «Остап Вересай, один з останніх кобзарів малоруських» вказував місце «епосу грецьких рапсодів» як в загальнонародській культурі, так і на його значення в процесі освіти і виховання: давньогрецький епос «став загальнонародським надбанням в силу єдності розвитку загальної цивілізації Європи, відомий усім освіченим людям... Пісні Гомера з XVI століття служать кращим шкільним пропедевтичним засобом для словесної і гуманітарної освіти» (Русов, 1874: 311).

З огляду на тему нашого дослідження підкреслимо зв'язок між особистістю народного поета, виконавця та віддзеркаленням в її творчості національної свідомості: «особистість такого співця користується глибокою повагою ... в його піснях увесь народ бачить об'єктивне відображення

свої загальнонародної свідомості, - а тому і поважає його» (Русов, 1874: 311). М. О. Максимович також підкреслював особливе виховне значення народних співців: «Бандурист прищеплював молоді глибоко-моральні поняття про те, в чому полягає святий обов'язок людства» (Максимович, 1877: 460). Інший видатний українець, етнограф, філолог, член Петербурзької Академії Наук, один із засновників Київської Громади, П. Г. Житецький, (1837-1911 рр.) узагальнюючи образ головного героя дум, писав: «Співець стояв на висоті народно-національного саморозуміння, представником якого було в свій час козацтво, — на висоті ідеалів козацького життя з його гучною славою, з його недовготривалою волею і зрадливою долею» (Бисикало, 1978: 198).

Підкреслимо той факт, що в думках яскравіше за усі види пісенної творчості відбилися волелюбні прагнення українців: «нема в ній ні однієї ноти, котра чужа була б народному світоглядові, народним симпатіям і переконанням народу. Головна нота в думках — це ідея волі від насилля всякого роду над особою людини. Представником та оборонцем цієї волі був козак, і в цьому слові міститься основний нерв поетичного настрою, що панує в думках» (Житецький, 1919: 102), при чому «ідея волі ... являється в думі ... в змаганнях до класової рівноправності та економічної повноправності», набуває «демократичного вигляду» (Житецький, 1919: 102). В аспекті нашого дослідження наголосимо на тому, що в цьому виді народної творчості більш за усі інші її види можна відслідкувати трансформацію такого багатозначного соціокультурного явища, як національна ідентичність. Її сутнісні ознаки виразно окреслюються у думках через козацькі уявлення про волю: «вони, складаючи у собі все попереднє, стояли вже на ступені національної самосвідомості» (Житецький, 1919: 102). З свого боку, П. Г. Житецький підкреслив націотворчі орієнтири, висловлені в думках: «Тут вже ясно висувалися більш широкі ідеї про народ, котрий має свій лад життя, що відрізняє його від інших народів, і котрий живе на визначеній території... В думках висвітлюється не тільки народний, але і національний настрій» (Житецький, 1919: 102). Отже, в думках панує розуміння того, що український народ живе своїм історичним і культурним життям, у українців є своя історична територія, яка має певні кордони, організований власний побут, є народні погляди як на себе, так і на сусідів, відображаються духовні цінності з їх патріотичною домінантою.

Дуже важливою була робота М. О. Максимовича з упорядкування різних версій пісень,

по добору від найбільш раннього в історичному сенсі варіанту пісні, до її пізніших варіантів, із представленням пісенних видозмін, обумовлених різними факторами: науковець «намагався зіставляти і узгоджувати розбіжності, іноді зводив дві в одну, чи одну поділяв на дві» (Максимович, 1877: 446). Безперечно, це була дуже копітка і відповідальна робота, що потребувала мовного чуття, поетичного досвіду і широкої історичної обізнаності: «робив це, узгоджуючи з правильним смыслом і – наскільки розумів – з духом і мовою народною» (Максимович, 1877: 446).

Привертають увагу критерії, за якими учений добирив пісні у збірник: «Я бажав показати досі ще не зовсім відомі перлини народної поезії в справжньому вигляді, тому дотримувався строгого вибору і розміщував пісні або відмітні за красотами поетичними, або які представляють образ думок, побут домашній тощо» (Максимович, 1877: 446). Таким чином, добір залежав від мети, з якою та чи інша пісня залучалася фольклористом до збірника, і розкривав ті чи інші аспекти українського світобачення. Педагог «робив пояснювальні записи до дум і пісень, до деяких додав переклад», приєднав «пояснення словам, загальний словник і граматику» (Максимович, 1877: 454). Це, безумовно, розширювало сприйняття дум серед тих, хто не знав української мови та історії, з усвідомлення подій якої саме і виростали ці твори.

Отже, систематизація української народно-пісенної спадщини, проведена М. О. Максимовичем, давала правильне уявлення про багатий ідейно-історичний зміст пісень, демонструвала суттєві відмінності їх видів, відбивала соціальну приналежність пісенного матеріалу, дозволила вказати на неоднакову історичну давність різних видів народно-поетичної творчості. Учений працював над збиранням творів, їх класифікацією, науковим аналізом протягом усього творчого життя. В першій збірці 1827 р. їх було 130, «протягом наступних семи років продовжував почате збирання, воно збільшилося до 2,5 тисяч пісень і уривків». Учений висловлював впевненість у тому, що згодом число зібраних пісень, безумовно, збільшиться, оскільки «це - предмет невичерпний» (Максимович, 1877: 453). Михайло Олександрович відмічав, що мав задоволення бачити повний успіх видання та визнання висловлених в теоретичній частині збірок «деяких думок і зауваг моїх про мову і пісні Малоросійські» (Максимович, 1877: 453). Його пісенна колекція з часом зросла і була надрукована у багатотомному виданні. Безперечно, М. О. Максимович досяг-

нув поставлену мету завдяки цілеспрямованому прагненню до вивчення культури рідного народу, дослідження засобів і способів вираження українців в культурі, аналізу процесів її засвоєння і подальшого розвитку новими поколіннями, високому рівню власної наукової роботи, залученню до діяльності збирача матеріалів з народознавства широкого кола співвітчизників.

Відмітимо, що науковцю вдалося закріпити у пам'яті актуальної культури чималу кількість народних творів. Так, український етнограф П. П. Чубинський піднімав проблему втрати скарбів народної творчості. Зокрема, в своїй промові на він відмічав, що з часом суспільно-політична ситуація в країні змінювалася, «гніт кріпачства придавив і народну думку, і народне почуття,... рани теперішнього примушували забути про минуле» (Чубинський, 1874: 292). Історичні пісні вже можна було почути де-не-де, стали «думи козацького періоду призабутими» (Русов, 1874: 313). П. П. Чубинський в роботі, присвяченій народним переказам, відмічав максимовичів охоронний вплив відносно скарбів народного спадку: «багато з того, що зібрано Максимовичем, тепер важко почути» (Чубинський, 1873: 291). Таким чином, наголосимо, що завдяки фольклористичній діяльності М. О. Максимовича стало можливим зберегти народнопісенні твори від втрати, його діяльність сприяла формуванню фонду національної художньої культури.

Продовжуючи проблему важливості збереження народних пам'яток, зазначимо, що у вцілілих народних піснях залишалася прагнення до вільного життя, пам'ять про часи, коли народ жив у боротьбі проти соціальних і національних утисків. В цьому полягає ще одна вартість народної поезії для виховання національної свідомості, - вона відбиває прагнення до незалежності. Так, Ф. М. Колесса (1871-1947 рр.), збирач і дослідник українського музичного фольклору, проголошував: «змагання до суспільної волі і протест проти усякого насильства і поневолення – се провідна ідея, що тягнеться безперервним пасмом в історичних піснях українського народу від найдавніших часів до нинішнього дня» (Колесса, 2009: 259). В піснях відображена соціальна боротьба народу, «поетичними пам'ятниками доказав український народ, що зовсім свідомо боровся за свою волю, що стремів до демократичного строю суспільного, з виборним ладом, так як було у Запорізькій Січі» (Колесса, 2009: 259). Отже, поетична спадщина свідчить про форми політичної самосвідомості та поведінку, яка властива узагальненій особистості з народу. Сучасні науковці переконують, що

«політична культура є найбільш стабільним феноменом політичного життя того чи іншого етносу, незалежно від того, чи існує етнос як нація, що має розгорнуті форми соціально-економічної та політичної організації, або як населення регіону, що існує у межах держави, створеної іншим етносом» (Рудакевич, 2012: 130).

Зазначимо, що усна народна творчість з її волелюбною домінантою, не зважаючи на відсутність власної держави протягом тривалого часу, була скарбницею, що допомагала зберегти політичну культуру народу, яка впливає на формування національної свідомості. Зауважимо, що на сучасному етапі розвитку держави основними напрямками формування української національної політичної культури, здобуття нею модерного та адекватного сучасному статусу суверенної держави змісту є її українізація, суверенізація та демократизація (Рудакевич, 2012: 133). В свою чергу, українізація політичної культури сучасного суспільства передбачає звернення до її витоків, до її відображення в народній словесності.

Таким чином, М. О. Максимович, науково вивчаючи усну народну творчість, зібрав, науково опрацював варіанти текстів народних пісень, кла-

сифікував їх, вперше видав в систематичному вигляді, що послужило основою формування переконання про високі художні і ідейні вартості української культури; підтвердив, що в народній творчості відображується історія народу, його характер, світогляд, особливості естетичного сприйняття; виявив, що усна народної творчості бере свій початок в архаїчних періодах існування людського суспільства, застосував принцип історизму до народнопоетичної творчості, довів, що вона має міцне тисячолітнє коріння; сприяв визнанню естетичних вартостей української культури у світовому співтоваристві, зокрема, на європейському тлі, довів, що вона гідна сприйматися як рівна серед культур інших народів світу; показав, що усна народна творчість з її волелюбною домінантою відображувала національні інтереси, була скарбницею, що допомагала зберегти політичну культуру народу. Отже, можна зробити вмотивований висновок про те, що наукова-педагогічна діяльність М. О. Максимовича, спрямована на доведення культурної самотності рідного народу, була в авангарді теоретико-методологічних і практичних пошуків в царині формування національної свідомості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актон Дж. Принцип национального самоопределения. Б. Андерсон, О. Бауэр, М. Хрох и др. Нации и национализм. Пер. с англ. и нем. Л. Е. Переяславцевой, М. С. Панина, М. Б. Гнедовского. Москва: Практис, 2002. С. 26-51.
2. Грушевський М. С. «Малороссийские песни» Максимовича і століття української наукової праці. Твори: у 50 т. редкол.: П. Сохань (голов. ред.), І. Гирич та ін. Львів : Світ. 2015. Т.10. Кн.1. С. 244-259.
3. Житецький П. Г. Про українські народні думи. Київ: Друкар, 1919. 126 с.
4. Колесса Ф. М. Огляд українсько-руської народної поезії. Вісник Львівського ун-ту. Серія філол. 2009. Вип. 47. С. 166-272.
5. Максимович М. А. О народной исторической поэзии в Древней Руси (Письма к М. П. Погодину). Собрание сочинений: в 3 т. Киев: типография Керер, 1880. Т. 3. С. 480-497.
6. Максимович М. А. О Малороссийских народных песнях. Собрание сочинений: в 3 т. Т. 2. Киев: типография М. П. Фрица, 1877. С. 439 – 457.
7. Максимович М. А. Что такое «Думы». Собрание сочинений: в 3 т. Т. 2. Киев: типография М. П. Фрица, 1877. С. 458-462.
8. Народні українські пісні з голосом: (50 пісень і 5 додатків). Зібрані, споряджені і видані Олексієм Гулак-Артемовським. Київ. 1868. 50 с., XII с. нот.
9. Рудакевич О. М. Політична культура як об'єкт дослідження в умовах національного відродження. *Політичний менеджмент*, 2012, № 3, С. 127-135.
10. Русов А. А. Остап Вересай, один из последних кобзарей малорусских. Записки Юго-западного Отдела императорского русского географического общества. Т. 1 За 1873 год. 1874. С. 309-338.
11. Український фольклор: Критичні матеріали. С. К. Бисикало, Ф. М. Борщевський, ред. Київ: Вища школа, 1978. 288 с.
12. Чубинский П. П. Несколько народных исторических преданий, записанных Чубинским. Записки Юго-западного Отдела императорского русского географического общества Т. 1 За 1873 год. 1874. С. 291-308.

REFERENCES

1. Akton Dzh. Princzip naczional'nogo samoopredeleniya. [The principle of national self-determination.] B. Anderson, O. Baue'r, M. Khrokh i dr. Naczii i naczionalizm. Per. s angl. i nem. L. E. Pereyaslavczevoj, M. S. Panina, M. B. Gnedovskogo. Moskva: Praksis, 2002. S. 26-51. [in Russian]
2. Hrushevskiy M. S. «Malorossyiskye pesny» Maksimovycha i stolittia ukrainskoi naukovoï pratsi. ["Little Russian songs" by Maksimovich and the century of Ukrainian scientific work.] Tvory: u 50 t. redkol.: P. Sokhan (holov. red.), I. Hyrych ta in. Lviv : Svit. 2015. T.10. Kn.1. S. 244-259. [in Ukrainian]

3. Zhytetskyi P. H. Pro ukrainski narodni dumy. [About Ukrainian folk ballads.] Kyiv: Drukar, 1919. 126 s. [in Ukrainian]
4. Kolessa F. M. Ohliad ukrainsko-ruskoï narodnoi poezii. [Review of Ukrainian-Russian folk poetry.] Visnyk Lvivskoho un-tu. Seriiia filol. 2009. Vyp. 47. S. 166-272. [in Ukrainian]
5. Maksimovich M. A. O narodnoj istoricheskoi poezii v Drevnej Rusi (Pis'ma k M. P. Pogodinu). [About folk historical poetry in Ancient Russia (Letters to M. P. Pogodin).] Sobranie sochinenij: v 3 t. Kiev: tipografiya Kerer, 1880. T. 3. S. 480-497. [in Russian]
6. Maksimovich M. A. O Malorossijskikh narodny'kh pesnyakh. [About Little Russian folk songs.] Sobranie sochinenij: v 3 t. T 2. Kiev: tipografiya M. P. Fricza, 1877. S. 439-457. [in Russian]
7. Maksimovich M. A. Chto takoe «Dumy». [What is " Dumy".] Sobranie sochinenij: v 3 t. T 2. Kiev: tipografiya M. P. Fricza, 1877. S. 458-462. [in Russian]
8. Napodni ukpainski pisni z holosom: (50 pisen i 5 dodatkov). Zibpani, spopiadzheni i vydani Oleksiiem Hulak-Aptemovskym. [Folk Ukrainian songs with voice: (50 songs and 5 applications). Collected, edited and published by Oleksiy Hulak-Aptemovsky.] Kyiv. 1868. 50 s., XII s. not. [in Ukrainian]
9. Rudakevyeh O. M. Politychna kultura yak obiekt doslidzhennia v umovakh natsionalnoho vidrozhennia. [Political culture as an object of study in the context of national revival.] Politychnyi menedzhment, 2012, №3, S. 127-135. [in Ukrainian]
10. Rusov A. A. Ostap Veresaj, odin iz poslednikh kobzarej malorusskikh. [Ostap Veresai, one of the last Little Russian kobzars.] Zapiski Yugo-zapadnogo Otdela impepatopskogo russkogo geogpaficheskogo obshhestva. T. 1 Za 1873 god. 1874. S. 309-338. [in Russian]
11. Ukrainskyi folklor: Krytychni materialy. [Ukrainian folklore: Critical materials.] S. K. Bysykal, F. M. Borshchevskyi, red. Kyiv: Vyshcha shkola, 1978. 288 s. [in Ukrainian]
12. Chubinskij P. P. Neskol'ko narodny'kh istoricheskikh predanij, zapisanny'kh Chubinskim. [Several folk historical legends recorded by Chubinsky.] Zapiski Yugo-zapadnogo Otdela impepatopskogo russkogo geogpaficheskogo obshhestva T. 1 Za 1873 god. 1874. S. 291-308. [in Russian]